

Hakan AYDIN

Doktora Öğrencisi,

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

PhD Student,

Bolu Abant İzzet Baysal University, Institute of Social Sciences

Bolu, Türkiye

Hakan34455@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6844-1687

ROR ID: <https://ror.org/01x1kqx83>

İngiltere’de İslâmî Yargı Kurumlarının Sınırları

Limits of Islamic Judicial Institutions in the UK

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25 Ağustos 2023 / 25 August 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Kasım 2023 / 24 November 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Aralık 2023 / 30 December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf | Citation

Aydın, Hakan. “İngiltere’de İslâmî Yargı Kurumlarının Sınırları”.

Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi 5 (Aralık 2023), 139-154

DOI: 10.61216/darulhadisdergisi.1350096

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Double anonymized - Two External

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır.

İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by Turnitin.

No plagiarism detected.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu

ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed

while carrying out and writing this study and that all the sources used

have been properly cited (Hakan AYDIN).

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Bildirim | Complaints

darulhadis@karatekin.edu.tr

Yayıncı | Published by

Çankırı Karatekin Üniversitesi Darülhadis İslam Araştırmaları Merkezi

Çankırı Karatekin University Darulhadis Islamic Studies Center

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in

support of this research.

Bu makale, Fırat Üniversitesi 1. Ulusal Temel İslam Bilimleri Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu’nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan “İngiltere’de İslâmî Yargı Kurumları” adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled “Islamic Judicial Institutions In The UK”, orally delivered at the Fırat University 1st National Basic Islamic Sciences Graduate Student Symposium.

Öz

İslâm hukuku 20. yüzyılın ortalarına kadar bazı devletlerde bütüncül şekilde yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Fakat daha sonraları birçok ülke bundan vazgeçmiş, sadece kısmî anlamda İslâm hukukunun yürürlükte kalmasına müsaade etmişlerdir. Yürürlükte kalan İslâm hukuku alanlarının başında da “aile hukuku” ve “miras hukuku” konuları gelmektedir. Günümüzde İngiltere sınırları içerisinde Müslümanların hukukî problemlerini çözüme kavuşturmak için başvurabileceği temelde iki farklı kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar “Şeriat Konseyleri” ve “İslâm Tahkim Mahkemeleri” dir. Bu iki kurumun birbirlerine benzer özellikleri olmasının yanında birbirlerinden farklı özellikleri de bulunmaktadır. Özellikle İngiltere’deki bazı yaygın organları, Şeriat Konseyleri ve İslam Tahkim Mahkemeleri’nin birbirlerine rakip olduğunu söylemektedir. Her iki kurum da Birleşik Krallık’ta yaşayan Müslümanların ihtiyaçlarına binaen kurulmuştur. Şeriat konseyleri tek bir merkezden yönetiliyor olmamasından dolayı birbirinden bağımsız bir yapıya sahiptir. Ayrıca konseyler verdikleri hükümler konusunda herhangi bir yaptırım gücüne de sahip değildirler. İslam tahkim mahkemeleri ise 2007 yılında İngiltere’de avukatlık yapan Sheikh Faiz-ul-Aqtab öncülüğünde kurulmuş ve 1996 İngiliz Tahkim Yasası’na dayanarak resmi mahkeme statüsünü elde etmiştir. Bizim bu çalışmamız, İngiltere’de uzun yıllardan beri varlığını devam ettiren bu iki yargı kurumunu hakkında detaylı bilgi sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, İslam Hukuku, İngiltere’de Yargı, Konsey, Tahkim

Limits/Functions of Islamic Judicial Institutions in the UK (A Comparative Analysis on Sharia Concils and Muslim Arbitration Tribunal)

Abstract

Islamic law continued to remain in full force in some states until the mid-20th century. But later, many countries gave up on this and only allowed Islamic law to remain in force in a partial sense. The main areas of Islamic law that remain in force are “family law” and “inheritance law”. Today, there are basically two different institutions within the borders of the United Kingdom that Muslims can apply to resolve their legal problems. These institutions are “Sharia Councils” and “Islamic Arbitration Tribunal”. While these two institutions have similar features, they also have different features. Some media outlets, especially in the United Kingdom, say that Sharia Councils and Muslim Arbitration Courts are rivals to each other. Both institutions were established based on the needs of Muslims living in the United Kingdom. Sharia councils have an independent structure because they are not managed from a single center. In addition, councils do not have any sanction power regarding the decisions they make. Islamic arbitration Tribunal were established in 2007 under the leadership of Sheikh Faiz-ul-Aqtab, a lawyer in England, and gained official court status based on the 1996 British Arbitration Act. ". Our study aims to provide detailed information about Islamic judicial institutions that have existed in the United Kingdom for many years.

Keywords: Fıkh, Islamic Law, Judiciary in England, Council, Arbitration

Giriş

İslam hukukunda “kazâ” şeklinde ifade edilen “yargı” kavramı kamu hukukuyla ilgili özel bir yetki alanına sahip olup, anlaşmazlıkları ve sorunları çözüme kavuşturmak için kullanılır.¹ Yargı kurallarını uygulayan ve medenî hukukta hâkim diye isimlendirilen kişi, İslam hukukunda “kâdî” kavramıyla ifade edilir.² Modern hukuk sistemlerinde yargı fonksiyonları devletin yasama ve yürütme fonksiyonlarının dışında üçüncü bir fonksiyon olarak kabul edilir.³ İslam’da ise yargı yetkisi asıl olarak devlet başkanına aittir ve yargılama işlemleri devlet başkanının tayin ettiği hâkimler vasıtasıyla yerine getirilir. Ancak bu durum yargının bağımsızlığı ilkesine aykırı değildir, çünkü gerektiğinde devlet başkanı dahi bu hakimler tarafından yargılanabilmektedir.⁴ Yargı kararlarının uygulandığı yerler bağımsız mahkemelerdir. Fakat bu mahkemeler tek bir tür değildir birçok farklı çeşitlerde mahkemeler vardır. Örneğin Türkiye’de Anayasa yargısı, adlî yargı, idarî yargı ve uyuşmazlık yargısı gibi dört çeşit yargı bulunmaktadır. Doğal olarak bu yargı sistemlerinin de kendilerine özgü mahkemeleri vardır.⁵ Günümüzde özellikle tek tip hukuk sisteminin uygulandığı ülkelerde sistem genel olarak bu şekildedir. Ancak İslam hukukunun yürürlükte olduğu dönemlerde ve yerlerde sistem daha farklıdır. Örneğin geçmişte İslam hukukunun uygulandığı ülkelerde Müslüman olmayanlara kamu düzenini ilgilendirmeyen konularda kendi dinî mahkemelerini kurmalarına izin verilmiştir.⁶ Günümüzde İngiltere ve Kanada gibi devletler, ülkede yaşayan Müslüman vatandaşlarına özellikle tahkim, aile hukuku ve ticaretle ilgili konularda kendi yargı sistemlerini kurmasına izin vermişlerdir. Çalışmamızın temelini teşkil eden İngiltere’ye baktığımızda ise bu yargılama kurumları iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kuruluşu 1982 yılına dayanan Şeriat Konseyleri (Sharia Council)’dir.⁷ Ayrıca 1982 yılında kurulmaya başlayan bu konseyler, Avrupa’da bu alanda bir ilk olma niteliği taşımaktadır.⁸ Diğeri ise 2007 yılında temeli atılan İslam Tahkim Mahkemeleri “Muslim Arbitration Tribunal” (MAT)’dir.⁹ Şeriat konsülleri genel olarak evlilik, boşanma ve miras konularıyla;¹⁰ tahkim mahkemesi niteliği taşıyan “Muslim

¹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 502.

² Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 283.

³ Kemal Gözler, *Hukuka Giriş*, (Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2017), 443.

⁴ Ayhan Ak, *İslâm Kamu Hukuku* (Samsun: Üniversite Yayınları, 2020), 54.

⁵ Kemal Gözler, *Hukukun Temel Kavramları* (Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2022), 73.

⁶ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016), 3/288-289, 305; Ayhan Ak, *İslâm Kamu Hukuku*, 54.

⁷ Emanuele Odorisio, “The Muslim Arbitration Tribunal (MAT)”, *Comparative Law Review* 11/1 (2010), 86, https://www.bbc.com/arabic/worldnews/2012/01/120115_british_muslims_sharia (BBC Arabî, 16 Ocak 2012.)

⁸ Mehmet Ali Yargı, “Nazariyyetü’l-kazâi’ş-şer’î hârice diyâri’l-İslâm te’silen ve tenzilen (Tatbîkât alâ ba’zı ahkâmî’t tefrîki’l-kazâî fi Britanya)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020), 287.

⁹ Abel Alex Coste, “Muslim Arbitration Tribunal and Sharia Courts – Objectives and legal jurisdiction within England and Canada”, (ts.), 2.

¹⁰ <https://www.islamic-sharia.org/aboutus/> (22 Mayıs 2023.)

Arbitration Tribunal” ise İslam hukukuna göre evlilik, boşanma, miras, vasiyet ve ticari konulardaki uyuşmazlıklarla ilgilenmektedir. İslam Tahkim Mahkemeleri, 1996 tarihinde yürürlüğe giren Tahkim Yasası'nın görev alanı altında, İngiliz Hukuk Sistemi bağlamında çalışmaktadır.¹¹ Araştırmalarımıza Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaların başında İbrahim ÜLKER tarafından yazılan “Türkiye’de Tahkimde İslam Hukuku Kuralları Uygulanabilir Mi?” isimli makale gelmektedir. Ancak bu çalışmada İslam Tahkim Mahkemeleri ve Şeriat Konseyleri özet şekilde ele alınmıştır.¹² Yabancı kaynaklarda ise bu konuda yapılan bazı yayınlar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında en detaylı olanı ise Abel Alec Coste'nin kaleme aldığı “Muslim Arbitration Tribunal and Sharia Courts – Objectives and legal jurisdiction within England and Canada (Müslüman Tahkim Mahkemeleri ve Şeriat Mahkemeleri İngiltere ve Kanada’daki Hedefleri ve Yasal Yargı Yetkisi)” isimli makalesidir. Bu makale Kanada’da ve İngiltere’de bulunan konsey ve tahkim mahkemeleri hakkında açıklamalarda bulunmaktadır. Bizim çalışmamız ise özellikle İngiltere’de bulunan tahkim mahkemeleri ve şeriat konseyleri ile alakalı detaylı bilgiler sunmayı ve bu iki kurum arasında karşılaştırma yapmayı amaçlamaktadır.

1. İngiltere’de Müslüman Nüfusu

İslâm, Arap coğrafyasında doğmasının ardından, özellikle Emevî devleti zamanında doğuda Orta Asya’dan Mezopotamya’ya, batıda ise Kuzey Afrika’dan Güney Avrupa’ya kadar çok geniş bölgelere yayılmıştır. Tarihsel açıdan bakıldığında Müslümanların Avrupa’ya yerleşmesinin, üç büyük dalgada olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki Emevîler dönemine denk gelen Miladi 8. yüzyıldır. Bu dönemde Müslümanlar Avrupa’nın güneyinde bulunan Sicilya, Portekiz ve İspanya gibi bölgelere giderek Avrupa’ya olan Müslüman göçünün ilk dalgasını başlatmışlardır. Daha sonra Endülüs’te Beni Ahmer Devleti’nin çöküşünden sonra Hristiyan İspanyol krallıklarının saldırıları sonucu Müslümanlar Kuzey Afrika’ya geri göç etmek zorunda kalmışlardır. Ardından Miladi 14. ve 16. yüzyıllarda Osmanlılar tarafından gerçekleştirilen fetihlerde ikinci dalga Müslüman göçü gerçekleşmiş ve Balkanlar ve Belgrad’a kadar Doğu Avrupa’da Müslüman Türklerin nüfusu artmıştır. Avrupa’ya üçüncü dalga Müslüman göçü ise 1945 sonrası döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Avrupa ülkeleri Müslüman ülkelerden getirdikleri insanları önce II. Dünya Savaşı’nda kullanmışlar, ardında da sanayide ucuz işçi olarak çalıştırmışlardır. Bu dönemde İngiltere Pakistan, Keşmir ve Bangladeş’ten çok sayıda Müslüman getirtmiştir. Savaş sonrası dönemde ve sanayideki insan ihtiyacının azalması sonrasında bu insanlar geri gönderilmek

¹¹ <http://www.matribunal.com/history.php> (22 Mayıs 2023.)

¹² İbrahim Ülker, “Türkiye’de Tahkimde İslam Hukuku Kuralları Uygulanabilir Mi?”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 28/3 (2020), 1104.

istenmiş fakat birçok göçmen buldukları ülkelere ailelerini de getirerek orada yerleşik konuma geçmiştir.¹³

Çalışmamızın temelini oluşturan ve 67 milyon insanın yaşadığı İngiltere’de 2.7 milyon Müslüman bulunmaktadır. İngiltere’ye ilk Müslüman göçünün ikinci dünya savaşı sonrasında başladığını ifade etmiştik. Dolayısıyla bugün İngiltere’de yaşayan Müslümanların %53’lük kısmı, ikinci dünya savaşı sonrası başlayan göç dalgasının ardından İngiltere’ye gelen ve yerleşen Müslümanlardan oluşmaktadır. Ülkedeki Müslümanların %47’lik kısmını ise İngiltere toprakları içerisinde dünyaya gelen kişiler oluşturmaktadır.¹⁴

İngiltere’de bu kadar kalabalık Müslüman nüfusunun bulunması, belirli ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Özellikle ülke nüfusunun çoğunluğunun Hristiyanlardan oluşmasından dolayı okullarda Hristiyanlığa ait dinî eğitim verilmektedir. Bundan dolayı Müslümanlar, çocuklarını İslami eğitimin ağırlıklı olduğu okullarda okutmak istemişlerdir. Bunun sonucunda da ilk olarak 1998 yılında Müslümanlara ait İslamî eğitim veren okullar açılmaya başlamıştır.¹⁵ 2017 yılına gelindiğinde ülkede Müslümanlara ait yirmi yedi adet okul bulunmaktaydı. Günümüzde ise bu okulların sayısının 130 olduğu bilinmektedir. Ayrıca günümüzde İngiltere’de cami okulu şeklinde adlandırılan 2.000’den fazla medrese de bulunmaktadır.¹⁶ Görüldüğü gibi İslami okullar ve medreseler Müslümanların ihtiyaçlarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde okul konusunda olduğu gibi İslamî bir yargı sisteminin de Müslümanların istekleri doğrultusunda ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

2. İngiltere’de İslamî Yargı Sisteminin Temelleri

20. yüzyılın başlarında İngiltere’nin sömürsü altında bulunan devletlerde 100 milyon civarında Müslüman yaşadığı bilinmektedir. İngiltere’ye düzenli Müslüman yerleşimleri ise ilk olarak 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Hindistan-Pakistan bölgesi başta olmak üzere diğer Müslüman bölgelerden de gelen birçok kişi zamanla İngiltere’de kalabalık bir Müslüman nüfus oluşmasını sağlamışlardır. Bugün İngiltere’de yaşayan Müslüman nüfusun yarısını Pakistan asıllı, diğer yarısını ise Hindistan, Bangladeş, Afganistan, Somali, Nijerya, Malezya ve Türkiye’den giden insanlar oluşturmaktadır.¹⁷

İngiltere’de yaşayan Müslümanların büyük bir kısmının Pakistan ve Hindistan bölgesinden gelmesi ve bu bölgede yaşayan insanların İslam hukuku kuralları ile

¹³ https://www.insamer.com/tr/avrupada-muslimanlar-goc-dalgali-yerlesikler-ve-azinlik-bilinci-uzerine_2280.html (31 Mayıs 2023).

¹⁴ https://www.insamer.com/tr/avrupada-muslimanlar-goc-dalgali-yerlesikler-ve-azinlik-bilinci-uzerine_2280.html (Erişim 31 Mayıs 2023.)

¹⁵ Cemil Oruç, “İngiltere’de Okul Öncesi ve İlköğretim Okullarında Resmî Din Eğitimi: ‘Müslüman Okulu’ Örneği”, *Talim Dergisi* 1/1 (2017), 58-59.

¹⁶ Zülfiye Zeynep Bakır, “Birleşik Krallık ve Müslümanlar”, *İhh İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, (2018), 16.

¹⁷ <https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-ingiltere/> (Erişim 3 Haziran 2023.)

yargılanıyor olması, Müslümanların İngiltere’de İslamî yargı sistemlerine ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Özellikle Pakistan’da 1956 yılında yürürlüğe giren anayasa, Pakistan Devleti’nin hukuku ve yargı sisteminin İslami ilkelere bağlı olması konusunda çok titiz davranıldığını göstermektedir. Bu anayasaya göre Pakistan bir İslam Cumhuriyeti olarak isimlendirilmiş ve çıkartılacak bütün kanun maddelerinin Kur’an ve sünnete aykırı olamayacağı açıkça belirtilmiştir. 1947 yılında ise Hindistan Bağımsızlık Yasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra Hindistan ve Pakistan iki ayrı devlet olmuştur. Dolayısıyla Pakistan’da 1956 yılında yürürlüğe giren anayasa Bangladeş’te de geçerli olmuştur.¹⁸ Ayrıca 1971 yılındaki bağımsızlığa kadar Bangladeş, Pakistan yönetiminde kalmaya devam ederek Doğu Pakistan isimli bir eyalet olarak varlığını sürdürmüştür.¹⁹

İngiltere’nin sömürüsü altında bulunan bu devletlerde yaşayan Müslümanların zamanla İngiltere’ye göç etmiş olmasından dolayı İngiltere’de kalabalık bir Müslüman nüfusu oluşmaya başlamıştır. Giderek daha da kalabalık bir hale gelen bu Müslüman nüfus, genellikle aynı bölgede oturmaya başlamışlardır. Birlikte yaşamaya başlayan bu Müslümanlar, aralarında meydana gelen hukukî ihtilafları gidermek için İngiliz mahkemelerine başvurmak yerine kendi aralarında tayin etmiş oldukları hakemlere giderek sorunlarına çözüm aramışlardır. Zamanla bu durumun farkına varan İngiliz hükümeti 1996 yılında tahkim yasasında bir değişikliğe giderek Müslümanların kendi aralarındaki ihtilafların çözümü için tahkim merkezleri kurmalarına izin vermiştir.²⁰ Bu merkezlerde aile hukuku, ticaret hukuku ve finans alanındaki başvurular, İslamî kurallar çerçevesinde çözüme kavuşturulmaktadır.²¹ Hakemler tarafından tahkim merkezlerinde verilen kararlar İngiliz yargı sistemi tarafından da kabul edilmekte ve İngiliz icra organları tarafından icra edilebilmektedir.²²

3. İngiltere’de Bulunan Şeriat Konseyleri (Sharia Councils)

İngiltere’de bulunan İslamî yargı kurumları iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Şeriat konseyleri (Sharia Council)’dir. İngilizce’deki “council” kelimesi Türkçe’ye “konsey” ya da “meclis” şeklinde tercüme edilmektedir. Danışma, müzakere etmek ve karar vermek için bir araya gelen insanları ifade eden bir terim olarak kullanılan konsey kelimesi genellikle kasabalar, şehirler ve ilçeler düzeyinde yasama organlarını ifade

¹⁸ Muhammad Nezam Uddin, *Bangladeş Medenî Hukukunun Gelişimi ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 30.

¹⁹ Uğur Pektaş, “Hechter’in İç Sömürgecilik Kuramı ve Bangladeş’in Bağımsızlık Süreci: Çevre’nin Ulusal Kimlik İnşası”, *The Turkish Yearbook of International Relations* 49 (2018), 152.

²⁰ İbrahim Ülker, “Türkiye’de Tahkimde İslam Hukuku Kuralları Uygulanabilir Mi?”, 1104.

²¹ Prief Yvonne, “Muslim Legal Practice in the United Kingdom: the Muslim Arbitration Tribunal”, *Legal Pluralism in Muslim Contexts* (Boston, 2019), 12.

²² Abel Alex Coste, “Muslim Arbitration Tribunal and Sharia Courts – Objectives and legal jurisdiction within England and Canada”, 2.

etmektedir. Konsey üyelerine aynı zamanda meclis üyeleri denmektedir. Yasama alanında olduğu gibi siyaset, sanat, ticaret ve eğitim gibi alanlarda da konsey kelimesi sıkça kullanılmaktadır.²³ Ülkemizde ise konsey kelimesi daha çok meclis şeklinde ifade edilmektedir. Örneğin ülkemizde yasamanın yürütüldüğü Türkiye Büyük Millet Meclisi, konsey olarak değil, meclis şeklinde ifade edilir ve üyelerine de konsey üyesi değil meclis üyesi denir. Çalışmamızın temelini oluşturan İngiltere'deki şeriat meclisleri ise genel anlamda "şeriat konseyi" şeklinde tercüme edildiğinden dolayı biz de bu ismi kullanılarak çalışmamıza devam edeceğiz.

3.1. Şeriat Konseylerinin Temelleri

Günümüzde İngiltere başta olmak üzere Avrupa ve Amerika kıtasında bulunan bazı ülkelerde ticari ve kişisel anlaşmazlıkların yasal olarak bağlayıcı nitelik taşıyan tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması konusunda güçlü bir gelenek bulunduğu ifade edilmektedir. Bu durum İngiltere ve diğer birçok ülkelerde uzun süredir devam etmekte olan, "Bet din" adıyla bilinen ve yaygınlık kazanan haham mahkemelerinde²⁴ kendisini göstermektedir.²⁵ Aynı şekilde Kuzey Afrika'da yaşayan Hristiyanların arabuluculuk hizmetleri gibi aslında laik bir yapıya sahip olmayan kurumlar da tahkim uygulamasının örneklerindedir. Aynı durum bugün Müslümanlar için de geçerli olmuştur. Müslüman arabulucuğu prosedürleri ve genel ahlak yapısı laik bir mahkemeninkinden farklıdır. İngiltere'deki 2 milyon civarındaki Müslümanın büyük bir kısmını, Güney Asya'nın Keşmir kırsalı gibi sosyal açıdan oldukça muhafazakâr bölgelerden gelen insanlar oluşturmaktadır. Şeriata dayalı olan aile hukuku uygulaması bu muhafazakarlığın bir yansıması olabilmektedir. İngiltere'de bulunan şeriat konseylerinin kurulmasında iki farklı İslami grubun öncülük ettiği ifade edilmektedir. Bunlardan ilki İngiltere'de yaşayan ve kendilerini "selefi" diye isimlendiren kişilerdir. Diğerisi ise Diobendi veya Diyubendi ismiyle bilinen topluluktur.²⁶ Diobendi/Diyubend, Hindistan'ın Diyobend kentinde bulunan Dârul Ulum Diyobend mektebinde eğitim görmüş kişiler için kullanılan bir isimdir. Özellikle Hindistan, Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerde merkezi bulunan bu grup ayrıca İngiltere'de de varlığını sürdürmektedir.²⁷ İngiltere'de yaşayan Müslümanların büyük bir kısmını oluşturan bu iki grubun şeriat konseylerinin kurulmasına öncülük ettiği bilinmektedir. 2009

²³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Council> (Erişim 3 Haziran 2023.)

²⁴ "Bet din" diye isimlendirilen Yahudi Hahamlık Mahkemeleri aynı zamanda temyiz mahkemeleri görevi de görmektedir. Bu mahkemeler Yahudi olan insanların din değiştirme, evlenme ve boşanma gibi konularda münhasır olarak yetki sahibidir. Bkz. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Haham_Mahkemesi_\(%C4%B0srail\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Haham_Mahkemesi_(%C4%B0srail)) (Erişim 3 Haziran 2023.)

²⁵ Sâlim Abdüsselâm eş-Şeyhî, *Nazariyyetü'l-kazâi's-şer'î hârice diyâri'l-İslâm te'silen ve tenzilen (Tatbikât alâ ba'zı ahkâmi't-tefrîki'l-kazâi fi Britanya)* (Meclisü'l-Avrubî li'l-iftâi ve'l-buhûs, ts.), 226.

²⁶ <https://www.economist.com/international/2010/10/14/whose-law-counts-most> (Erişim 3 Haziran 2023.)

²⁷ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Diyubendi> (Erişim 3 Haziran 2023.)

yılında Civitas adlı bir kuruluş tarafından yayınlanan rapora göre İngiltere’nin birçok noktasında tahmini olarak 85 civarında şeriat konseyi bulunduğu söylenmektedir. Bu konseylerin birçok görevi bulunmaktadır.²⁸

3.2. Şeriat Konseylerinin Görev Alanları

İlk kurulduğunda tahkim ve arabuluculuk görevlerini yerine getiren şeriat konseyleri bugüne kadar Müslümanların evliliği, boşanma, finans, miras, aile içi şiddet ve bazı cezai kovuşturma gerektiren birçok davayla ilgilenmişler ve bunlar hakkında çözüm üretmişlerdir.²⁹ Özellikle İngiltere’de yaşayan Müslüman kadınların konseylere en çok ihtiyaç duyan insanlar arasında yer aldığı ileri sürülmektedir. İslam’a göre boşama yetkisinin erkekte olmasından dolayı, kadının kocasını boşamak istemesi durumunda kendisinin mahkemeye başvurarak tefrik yapılmasını talep etmesi gerekmektedir. Şeriat konseyleri bu konuda Müslüman kadınlar için önemli bir çıkış kapısı oluşturmaktadır. Tabi bu boşanma sadece dinî anlamda gerçekleşmektedir. Dinî anlamda gerçekleşen bu boşamanın resmi bir hal alması için kadının tekrardan Yetkili İngiliz mahkemelerine başvurarak resmî boşamanın da gerçekleşmesini istemesi gerekmektedir.³⁰

Son beş yıla bakıldığında ülkede şeriat konseylerine yapılan başvurular çokça artış göstermiştir. 1982 yılında kurulmuş olan ülkenin en büyük şeriat konseyi konumunda bulunan İslami Şeriat Konseyi (ISC), kurumlarına gelen davalarda çok büyük bir artış olduğunu ifade edilmektedir. Leyton’daki konseyde görev yapan Şeyh el-Haddad isimindeki bir görevli “son 3-5 yıl içerisinde bize gelen davalar üç kat arttı. Her ay ortalama 200-300 davayla uğraşıyoruz. Müslümanlar dinlerine giderek daha fazla bağlanıyorlar ve bizlerin sunmuş olduğu imkanları da değerlendiriyorlar” demiştir. Solihull kentinde yaşayan 28 yaşındaki Ömer Hannan isiminde bir kişi işletmiş olduğu temizlik şirketinde İngiliz Müslüman ortaklarıyla arasında meydana gelen anlaşmazlıktan dolayı İngiliz mahkemelerine gitmek yerine şeriat konseyine gitmiş ve bu durumu şöyle açıklamıştır: “Şeriat konseyi benim manevi ilkelerime uygun düşüyordu, bu yüzden şeriat mahkemesine başvurdum. Ayrıca anlaşmazlık çok hızlı bir şekilde, sadece 3-4 ay gibi çok kısa bir sürede çözüldü. Bu durumun bana sadece 200 sterlin kadar bir masrafı oldu. İngiliz hukuk sistemine başvursaydım eğer hem maliyetim çok daha fazla artacaktı hem de çok daha uzun bir süre beklemek zorunda kalacaktım.” Leyton’da bulunan bu konsey resmi (konsey olarak görev yapmasına izin verilmiş) bir statüye sahiptir. Fakat bununla birlikte resmi olmayan birçok şeriat konseyi de bulunmaktadır. Ayrıca şeriat konseylerine talebin artmasından dolayı,

²⁸ <https://www.civitas.org.uk/press/sharia-courts-should-not-be-recognised-under-the-arbitration-act> (Erişim 17 Ekim 2023.)

²⁹ Coste, “Muslim Arbitration Tribunal and Sharia Courts – Objectives and legal jurisdiction within England and Canada”, 3-4.

³⁰ Odorisio, “The Muslim Arbitration Tribunal (MAT)”, 87.

bazı İngiliz hukuk şirketleri de bu pazardan kendilerine pay almayı istemektedirler. Örneğin Müslüman avukat Aina Khan, Londra’da bulunan hukuk bürosunda ilk şeriat bölümünü kurarak şu sözleri söylemiştir: “Davalarına baktığım insanlar hem Müslüman hem de İngiliz kimliklerini korumak istemektedirler. Dolayısıyla, Müslümanların sorunlarına tek çatı altında, her iki hukuk sistemini de kullanarak tatmin edici çözümler getiriyorum.” Fakat günden güne daha da büyüyen bu konseyler özellikle kadın hakları savunucusu olduğunu iddia eden insanlar tarafından fazlaca eleştirilere maruz kalmaktadır. Fakat bu eleştiriler sağlam bir dayanağa sahip olmamasından dolayı, konseyler aleyhinde herhangi bir dezavantaj oluşturmamaktadır.³¹

İngiltere’nin birçok bölgesinde farklı ve birbirlerinden bağımsız konseyler bulunmaktadır. Şimdi bu konseylerden bazılarını ve çalışma metotlarını inceleyeceğiz. İlk olarak 1982 yılında kurularak bu konuda öncülük yapan ve bugün İngiltere’nin en büyük şeriat konseyi olma niteliği taşıyan İslamî Şeriat Konseyi’ni³² ele alacağız. Konseyin resmi internet sitesine girdiğimizde ilk olarak konseyin İngiltere’de yaşayan Müslümanların evlilik sorunlarını İslam aile hukuku çerçevesinde çözüme kavuşturmak için kurulduğu bilgisini görmekteyiz. Ayrıca konsey, miras hukuku ile ilgili konularla da ilgilenmekte ve iki veya daha fazla kişi arasında meydana gelen sorunlarda arabuluculuk da yapmaktadır.³³

Bir diğer meşhur şeriat konseyi de Londra’da bulunan ve The Muslim Law (Shariah) Council UK veya el-Meclisü’ş-şerî adıyla bilinen şeriat konseyidir. 1985 yılının Ekim ayında 250’den fazla İmam, Müslüman alim ve Müslüman kuruluşların bir araya geldiği bir konferansta kurulan bu konsey, Müslüman toplumun karşılaştığı çeşitli anlaşmazlıkları çözmeyi hedeflemektedir. Bu konsey de aynı şekilde nikah, talak, hul’ ve arabuluculuk gibi konularla ilgilenmektedir. Konsey bünyesinde dört mezhepten alimler yer almakta ve karşılaşılan meselelerle alakalı çözüm getirirken dört mezhepten de faydalanılmaktadır. Bunun yanında konsey bünyesinde avukatlar da bulunmaktadır.³⁴ Ayrıca konseyin resmi internet sitesine baktığımızda yapılan işlemlerin ücretlendirilmesi ile ilgili bilgileri de görmekteyiz. Örneğin konsey, hul’ işlemleri için 425 Euro ücret talep etmektedir.³⁵

Londra’da bulunan bir diğer konsey ise The Islamic Council of Europe (ICE)’dir. Konseyin resmi internet sitesine baktığımızda diğer konseylerden daha geniş kapsamlı bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Örneğin bu konsey, vazifelerimiz başlığı altına sadece nikah, talak, arabuluculuk³⁶ ve hul’ konularını almakla kalmamış, bunların yanında

³¹ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120116_uk_sharia (Erişim 3 Haziran 2023.)

³² https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120116_uk_sharia.

³³ <https://www.islamic-sharia.org/aboutus/> (Erişim 4 Haziran 2023.)

³⁴ <https://www.shariahouncil.org/> (Erişim 4 Haziran 2023.)

³⁵ <https://www.shariahouncil.org/khula-divorce/> (Erişim 4 Haziran 2023.)

³⁶ Uyuşmazlıkların çözümünü noktasında alternatif bir yöntem olan arabuluculuk, taraflar arasındaki uyuşmazlığı, her iki tarafı da memnun edecek şekilde çözmeyi amaçlamaktadır. Bkz. Mustafa Ertürk, Arabuluculuk Sözleşmesi (Kırıkkale Üniversitesi: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8.

tahkim³⁷, uzlaşma³⁸ ve finans gibi konulara da yer vermiştir. İşlerini İslami kurallara göre düzenlemek isteyen Müslümanlara yardımcı olmayı hedefleyen Avrupa İslam Konseyi, sosyal ve mali konularda tavsiye ve rehberlik, evliliğin onaylanması ya da feshi, eşler ve iş ortakları arasında meydana gelen ihtilafli konular hakkında tahkim görevi üstlenmektedir.³⁹ Avrupa İslam Konseyi’nin resmî sitesine baktığımız zaman işletme ve finans konularında da arabuluculuk yaparak tahkim görevi üstlendiklerini görmekteyiz. Bu konuda konsey tarafından şu şekilde bir açıklama yapılmaktadır: “10.000 £ veya daha az tutarda ihtilafli davalar ele alınmayacaktır. Anlaşmazlığa dahil olan tüm tarafların herhangi bir karar verilmeden önce katılmaları gerekmektedir. Konsey, davayı ilk oturumda sonuçlandırmak için elinden geleni yapacaktır. Ancak, bazı karmaşık vakalar daha fazla seans gerektirebilir (ek ücret karşılığında ilk seanstan sonra bir fiyat teklifi verilecektir). Bazı durumlarda Konsey, sunulan bilgiler veya diğer dış etkenler nedeniyle bir çözüm sağlayamayabilir.” Bütün bunlara ek olarak Avrupa İslam Konseyi helal sertifikası konusunda da yetkin olduğunu belirtmektedir.⁴⁰

Bahsi geçen bu şeriat konseyleri, devletin resmî mahkemelerinde bulunan bazı maddî haklara sahip değildirler. Ayrıca yaptırım gücünden de mahrum oldukları için bir davaya müdahil olabilmeleri için mutlaka taraflardan birisinin başvurmuş olması gerekmektedir. Konseylere başvuran Müslümanlar özellikle konseylerin verdikleri boşanma kararlarını alıp bu belgeleri medenî hukuk mahkemelerine götürerek evliliklerini resmî olarak nihayete erdirmektedirler.⁴¹

4. İngiltere’deki İslam Tahkim Mahkemeleri (MAT)

4.1. İslam Tahkim Mahkemelerinin Temelleri

İngiltere’de bulunan bir diğer İslâmî yargı kurumu da “Muslim Arbitration Tribunal”, yani İslam Tahkim Mahkemeleri’dir. Sözlük anlamı olarak bir konuda hüküm ve karar verme işini başka bir kişiye bırakmak anlamına gelen tahkim kelimesi, fikhî ıstılahta ise aralarında hukukî anlamda ihtilaf bulunan kişilerin, bu ihtilafın çözümü için üçüncü bir kişiye başvurarak onu hakem tayin etmesi ve bu konuda yapılan bir sözleşme anlamına

³⁷ Tahkim, davacı ve davalı arasında meydana gelen bir olayın çözüme bağlanması amacıyla ve tarafların rızasıyla hakeme intikal ettirilmesidir. Bkz. Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, 283.

³⁸ Uzlaşma, taraflar arasında meydana gelen ya da gelme ihtimali olan görüş ve çıkar ayrılığının önüne geçmeyi ve iş birliğini sağlayarak barış ortamının tesis edilmesini ifade etmektedir. Bkz. Yılmaz Elif, “Uzlaşma Müessesinin Hukuki Niteliği ve Temel Vergilendirme İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 8/1-2 (2009), 322.

³⁹ <https://iceurope.org/about-us/about-ice/> (Erişim 4 Haziran 2023.)

⁴⁰ <https://iceurope.org/business-islamic-finance/business/> (Erişim 4 Haziran 2023.)

⁴¹ Yargı, “Nazariyyetü’l-kazâi’ş-şer’î hârice diyârî’l-İslâm te’sîlen ve tenzîlen (Tatbîkât alâ ba’zı ahkâmî’t-tefrîki’l-kazâi fi Britanya)”, 291.

gelmektedir.⁴² Hukukî ihtilafların çözüme kavuşması noktasında resmî yargı kurumlarına göre daha sınırlı bir alana sahip olan tahkimin verdiği hükümler kazaî nitelik taşımaktadır. Tahkim konusu insanlık tarihi açısından uzun bir geçmişe sahip olmakla birlikte İslâm öncesi Arap toplumunda da yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. İslam alimleri tahkimin, bir çeşit sulh olmasından dolayı yalnızca sulhu ilgilendiren konularda meydana gelebileceği ifade edilmektedir. Yani tarafların sadece kendilerini ilgilendiren konularda tahkim yapılabilir. Alım, satım, kefalet ve nafaka vb. konularda yetki sahibi olan tahkim uygulaması, Allah hakları (kamu davaları) ile ilgili konularda yetkili değildir. Hanefî mezhebine göre nikah, talak, kefalet, kefarete ve yaralama bedeli gibi konularda tahkime gidilebilirken, liân ve âkilenin ödeyeceği diyet konularında tahkime başvurulamaz. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre ise genellikle bu haklar içerisinde malî niteliği olanlar tahkime konu olabilmektedir.⁴³

1996 yılında İngiliz tahkim yasası⁴⁴ uyarınca faaliyet gösteren ve “Muslim Arbitration Tribunal” adıyla bilinen İslam Tahkim Mahkemeleri, aynı zamanda şeriat konseylerine de bir rakip olarak görülmektedir. Bu mahkemelerin kuruluşu da aynı şeriat konseylerinde olduğu gibi Güney Asya bölgesinden göç etmiş olan Müslümanlara dayanmaktadır. 2007 yılında Güney Asya bölgesine mensup olan Barelvi⁴⁵ İslam Okulu’nun takipçileri tahkim mahkemelerinin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Bu gruba mensup olan insanların Diobendiler’e göre daha ılımlı olduğu söylenmektedir. Ayrıca şeriat konseylerinden farklı olarak tahkim mahkemelerinin verdiği hükümler, tarafların anlaşmaları sonucunda bağlayıcı hale gelmektedir.⁴⁶ İslam Tahkim Mahkemesi’nin resmî kurucusu olarak bilinen ve kendisi de bir avukat olan Sheikh Faiz-ul-Aqtab, tahkim mahkemelerinin vermiş olduğu kararların mantık dışı olmadığını ve yüksek mahkeme tarafından tanınacağını

⁴² Ali Himmet Berki, *İslam Şeriatinde Kaza* (Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1962), 77; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 535-536.

⁴³ Mustafa Yıldırım, “Tahkîm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/411-412.

⁴⁴ 1996 Tahkim Yasası, İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda’nın yargı yetkisi dahilindeki tahkim işlemlerini düzenleyen bir Parlamento Yasasıdır. 1996 Yasası yalnızca Birleşik Krallık’ın bazı bölgeleri için geçerlidir. Yasa, tahkim mahkemesinin genel görevinin: Taraflar arasında adil ve tarafsız hareket ederek, her bir tarafa kendi davasını ortaya koyması ve rakibinin davasıyla ilgilenmesi için makul bir fırsat tanıyın ve belirlenmesi gereken konuların çözümünü için adil bir yol sağlamak amacıyla, gereksiz gecikme veya masraftan kaçınarak, belirli bir davanın koşullarına uygun prosedürleri benimseyin. Tahkimlerin yürütülmesine ilişkin müteakip çeşitli hükümler, büyük ölçüde bu ağır basan göreve sabitlenmiştir. Mevzuat, "Mahkeme, tahkim yargılamasının yürütülmesinde, usul ve delil meselelerine ilişkin kararlarında ve kendisine verilen diğer tüm yetkilerin kullanılmasında bu genel göreve uyacaktır. (Erişim 5 Haziran 2023.)

⁴⁵ Barelvi, Sünnî İslam anlayışı içinde Hanefî mezhebine bağlı Hindistan’ın Bereilli kentinden çıkan 200 milyon mensubu olan bir harekete verilen isimdir. Bu okul ismini lider İmam Ahmed Raza Han’ın (1856-1921) şehrinden alır. Medya ve akedemisyenler tarafından Berelvi ismiyle anılan harekete bağlı olanlar, kendilerine Ehl-i Sünnet ve’l-Cemâat olarak hitab etmeyi tercih etmektedir. Bkz. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Barelvi> (Erişim 4 Haziran 2023.)

⁴⁶ <https://www.economist.com/international/2010/10/14/whose-law-counts-most> (Erişim 4 Haziran 2023.)

bildirmektedir.⁴⁷ İslam Tahkim Mahkemeleri’nin kurulmasındaki en temel amaçlardan birisi aslında budur. Çünkü daha önce ifade ettiğimiz gibi şeriat konseylerinin İngiliz devleti ile herhangi bir bağı olmadığı için vermiş olduğu hükümler de herhangi bir bağlayıcılık ifade etmemektedir. Bunun sebebi olarak da şeriat konseylerinin, mevcut tahkim yasası usullerine uygun olmayışı gösterilmektedir. Şeriat konseyleri yasal olarak kimseyi istihdam edemezler. Ayrıca şeriat konseylerinin merkezleri genel olarak evler ve camilerden oluşmaktadır. Bütün bu sebepler sonucunda, Müslümanlar daha resmî statüye sahip bir tahkim mahkemesine ihtiyaç duydular. Bu yüzden İslam Tahkim Mahkemesi, İngiliz tahkim usulüne uygun bir şekilde kurularak Müslümanların anlaşmazlıklarını çözme konusunda resmî bir alternatif haline aldı. Bugün İngiltere’de Londra, Bradford, Manchester, Birmingham ve Nuneaton şehirlerinde faaliyet yürüten bu mahkemeler tarafından verilen kararlar eyalet mahkemeleri ve yüksek mahkemeler tarafından tenfiz edilmektedir.⁴⁸

4.2. İslam Tahkim Mahkemelerinin Görev Alanları

İslam Tahkim Mahkemeleri yasal olarak evlilik, boşanma, aile içi şiddet, aile içi anlaşmazlık, ticari anlaşmazlık, borçlarla ilgili anlaşmazlıklar ve miras anlaşmazlıkları gibi konuları ele almıştır. Tahkim mahkemelerini düzenleyen usul kuralları, bu mahkemelerin belirli bir sistem dahilinde çalışmasını sağlamaktadır. Usul kurallarına göre mahkemenin en az iki üyeden oluşması ve bu üyelerden birisinin İslam alimi, diğerinin de İngiltere’de kayıtlı bir avukat olması gerekmektedir.⁴⁹ İslam Tahkim Mahkemesi, yetki alanları dahilinde kendisine başvuru durumunda hem İngiliz hem de İslam hukuku konusunda bilgili kimseleri bünyesinde bulundurmaktadır. Bundan dolayı verdikleri kararlar her iki hukuk sistemine de uyumlu olmaktadır. Tahkim mahkemelerinin vermiş olduğu kararlara taraflar tarafından bir itiraz gelmesi durumunda ise taraflar kararı yüksek mahkemeye götürme haklarına sahiptirler. Yüksek mahkeme bu kararı onaylayabilir, değiştirebilir, bozabilir veya yeniden görüşülmek üzere tekrar hakeme gönderebilir.⁵⁰ Yüksek mahkemeye taşınmaması durumunda da İslam Tahkim Mahkemesi tarafından verilmiş olan kararlar, İngiltere’de mevcut yaptırım araçları tarafından uygulayamaya konularak işleme alınmaktadır.⁵¹

İslam Tahkim Mahkemesinde kadın İslam bilginleri ve kadın avukatlar da bulunmaktadır. Şeriat konseylerinde olduğu gibi Tahkim mahkemeleri de özellikle İslâmî boşanma konularında Müslüman kadınlar için bir çıkış yolu oluşturmaktadır. Eşler arasında

⁴⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Faiz-ul-Aqtab_Siddiqi (Erişim 5 Haziran 2023.)

⁴⁸ Ülker, “Türkiye’de Tahkimde İslam Hukuku Kuralları Uygulanabilir Mi?”, 1104-05; https://en.wikipedia.org/wiki/Muslim_Arbitration_Tribunal (Erişim 5 Haziran 2023.)

⁴⁹ Coste, “Muslim Arbitration Tribunal and Sharia Courts – Objectives and legal jurisdiction within England and Canada”, 3.

⁵⁰ <http://www.matribunal.com/commercial-and-debt-disputes.php> (Erişim 4 Haziran 2023.)

⁵¹ Odorisio, “The Muslim Arbitration Tribunal (MAT)”, 86.

şiddetli geçimsizlik meydana geldiğinde kadının boşanmak istemesi ve kocanın zorluk çıkartarak İslami boşanmayı reddettiği durumlar olmaktadır. Bu durumda kadının tahkim mahkemesine başvurarak İslami anlamda boşanmasına yardımcı olunmakta ve kadının toplum tarafından yadırganmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca tahkim mahkemeleri aile konularında anlaşmazlık yaşayan çiftlere arabuluculuk hizmetleri de sunmaktadır. Aile içi şiddet konusu ise ceza gerektiren bir suç olmasından dolayı, bu durumlarda yerel aile içi şiddet irtibat görevlileri aracılığıyla kraliyet savcılık servisi konuya müdahil olmaktadır.⁵²

Tahkim mahkemelerine sadece Müslümanlar değil, gayrimüslimler de başvurabilmektedir. *The Guardian* gazetesinde 2010 yılında yayımlanan bir araştırmaya göre İslam Tahkim Mahkemeleri'ne başvuran gayrimüslim sayısı bir önceki yıla göre %15 oranında artış göstermiştir. İslam Tahkim Mahkemesi sözcüsü olan Fareed Chedie, İslam tahkim mahkemelerinde Müslümanlar ve gayrimüslimler için düşük ücretli ve etkili bir hizmet sunduklarını belirtmektedir. Chedie, aile hukuku ve boşanma alanında davalarla ilgilenen bu mahkemelerin, hukuk ve ticari davalara da baktığını ifade etmektedir. Fakat bazı gruplar İngiltere'de şeriat kurallarının uygulanmış olduğu mahkemelerin varlığının geriletici ve zararlı olduğunu iddia etmektedirler. Bu görüşü savunan insanlar hukukun tek bir elde olmasını istediklerinden dolayı "herkes için tek hukuk kampanyası" başlatmışlardır. Fakat İngiltere'de bulunan bazı avukatlar bu eleştirilerin çok yersiz olduğunu dile getirmektedir. Bu avukatlar, İngiliz yasalarına göre, ilgili taraflarca kabul edilebilir olan herhangi bir zeminde, İngiliz yasalarıyla çelişmemesi koşuluyla, anlaşmazlıkları çözmek için var olan tahkim mahkemelerin, insanlara hizmet için son derece iyi bir fikir olduğunu öne sürmektedirler. İslam tahkim mahkemelerine karşı çıkan bu grup aynı zamanda Yahudi mahkemelerine de karşı çıkarak onların da kapatılması gerektiğini söylemektedir.⁵³ Bütün bu eleştirilere rağmen gerçek olan bir şey var ki, o da bu mahkemelerin insanların hayatlarını çok daha kolay bir hale getirdiğidir. Çünkü İngiltere hükümeti tahkim uygulamalarında İslam hukuku kurallarının uygulanmasına izin vererek, Müslüman vatandaşlarının huzurlu bir şekilde kabul edecekleri kararların oluşturulmasını sağlamıştır. Bu sayede toplumsal barışa katkı sağlanmış ve kamusal düzenin daha sağlam işlemesi amaçlanmıştır.⁵⁴

Sonuç

İçerisinde hukukun her alanına dair hükümler barındıran ve 1400 yıldır varlığını sürdüren İslam hukuku, geçmiş bazı devletler tarafından müstakil bir hukuk sistemi olarak kabul edilmiş ve uygulanmıştır. Günümüzde de birçok ülkede belirli sınırlamalarla dahi olsa

⁵² <http://www.matribunal.com/family-dispute-cases.php> (Erişim 5 Haziran 2023.)

⁵³ <https://www.theguardian.com/uk/2010/mar/14/non-muslims-sharia-law-uk> (Erişim 4 Haziran 2023.)

⁵⁴ Ülker, "Türkiye'de Tahkimde İslam Hukuku Kuralları Uygulanabilir Mi?", 1104-1105.

yürürlükte olmaya devam etmektedir. Geçmişte yürürlükte olduğu devletlerde hukukun bütün alanlarında söz sahibi olan İslam hukuku, bugün bazı Avrupa ülkelerinde aile hukuku konularının yanında arabuluculuk ve tahkim gibi görevleri de yerine getirmektedir. Bu sayede İslam hukuku Avrupa’da yaşayan Müslümanlar arasında meydana gelen hukukî problemlerin çözüme kavuşmasına yardımcı olmaktadır.

Temelleri 20. Yüzyılın ortalarına dayanan Şeriat Konseyleri ve İslam Tahkim Mahkemeleri, bir sebep sonuç ilişkisinin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkinin en temelinde ise İngiltere’ye göç eden Müslümanların, ana vatanlarındaki dinî ve sosyal yapı yer almaktadır. Özellikle Güney Asya bölgesinden göç eden Müslümanlar, kendi ülkelerindeki birtakım uygulamaları göç ettikleri bölgelerde de sürdürmek istemişlerdir. Buldukları bölgelerde öncelikli olarak İslamî okullar açan bu Müslümanlar, aralarında meydana gelen hukukî anlaşmazlıklarda ise resmî mahkemelere gitmek yerine İslamî çerçevede bir çözüm yolu bulmaya çalışmışlardır. Bunun için de kendi aralarından bir İslam alimini hakem tayin ederek sorunlarını onun vasıtasıyla çözüme kavuşturmayı hedeflemişlerdir. Bu durum ülkede zamanla yaygınlık kazanmış ve Şeriat Konseyleri “Sharia Councils”nin kurulmasıyla daha sistemli bir hale getirilmiştir. İngiliz devletinin yargı sisteminin yapısı her ne kadar bu konseylerin varlığına ve işleyişine müdahale etmiyor olsa da bazı insanlar bu konseylerin varlığından rahatsızlık duymakta ve kapanmalarını istemektedir. Fakat bu konseyler varlığını bugün de sürdürmekte ve Müslümanlar arasında meydana gelen sorunlara çözüm üretmektedir.

İslam Tahkim Mahkemeleri’nin kuruluşu da aynı şeriat konseylerinde olduğu gibi bir sebep sonuç ilişkisinin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Şeriat konseylerinin kurulması ve yaygınlaşması sonucu Müslümanlar, konseylerin vermiş olduğu hükümlerin devletin resmî kurumları tarafından da kabul edilmesini istiyorlardı. Ancak mevcut tahkim yasası buna izin vermemekteydi. 1996 yılında yeniden düzenlenen tahkim yasası sayesinde yeni oluşturulacak bir tahkim kurulunun, İngiliz yargı sisteminin bir parçası olmasına imkân sağlanmıştır. Bunun sonucunda da 2007 yılında İslam Tahkim Mahkemesi “Muslim Arbitration Tribunal (MAT)” faaliyetlere başlamış ve 2008 yılında da resmî mahkeme statüsü kazanmıştır.

Şeriat konseyleri ve İslam Tahkim Mahkemeleri Müslüman toplumun isteği ve ihtiyacı doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İlk olarak şeriat konseyleri şeklinde gayriresmi bir yapıda ortaya çıkan ve sonrasında İslam Tahkim Mahkemesi olarak resmî bir statü kazanan bu oluşumlar, aynı zamanda birbirlerine rakip olarak da görülmektedir. Bunun sebebi de her iki sistemin ortak amaçlar doğrultusunda hizmet etmesidir. Örneğin her iki sistem evlilik, boşanma, arabuluculuk ve finansal konularda Müslümanlara yardımcı olmaktadır. Ancak İslam Tahkim Mahkemeleri resmi bir statüye sahip olmasına rağmen ülkenin sadece beş şehrinde bulunmaktadır. Şeriat konseyleri ise ülkede daha çok yaygın ve sayıları çok daha fazla olmasından dolayı ulaşılması daha kolay ve sorunların karara bağlanması daha hızlı

olmaktadır. Fakat şeriat konseylerinin vermiş olduğu kararların resmî bir yanının olmaması, buna rağmen İslam Tahkim Mahkemelerinin verdiği kararların devlet tarafından uygulanıyor ve kabul ediliyor olması Müslümanlar için tahkim mahkemelerini daha cazip bir hale getirmektedir. Sonuç olarak bu iki kurum da her ne kadar toplumun bazı kesimleri tarafından eleştirilerin hedefinde olsa da Müslümanların hukukî konularında çözüm üretmeye devam etmektedirler.

Kaynakça | References

- Abdüsselâm eş-Şeyhî, Sâlim. *Nazariyyetü'l-kazâi's-şer'î hârice diyârî'l-İslâm te'sîlen ve tenzîlen (Tabkât alâ ba'zî ahkâmî't-tefrikî'l-kazâî fî Britanya). Meclisü'l-Avrubî li'l-iftâi ve'l-buhûs*, ts.
- Ak, Ayhan. *İslâm Kamu Hukuku*. Samsun: Üniversite Yayınları, 2020.
- Ali Himmet Berki, *İslam Şeriatinde Kaza* (Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1962).
- Coste, Abel Alex. "Muslim Arbitration Tribunal and Sharia Courts – Objectives and legal jurisdiction within England and Canada".
- Gözler, Kemal. *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2017.
- Gözler, Kemal. *Hukukun Temel Kavramları*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2022.
- Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016), 3.
- https://www.bbc.com/arabic/worldnews/2012/01/120115_british_muslims_sharia (BBC Arabî, 16 Ocak 2012.)
- <https://www.civitas.org.uk/press/sharia-courts-should-not-be-recognised-under-the-arbitration-act> (Erişim 17 Ekim 2023.)
- <https://www.economist.com/international/2010/10/14/whose-law-counts-most> (4 Haziran 2023.)
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Council> (3 Haziran 2023.)
- <https://iceurope.org/business-islamic-finance/business/> (4 Haziran 2023.)
- https://www.insamer.com/tr/avrupada-musulmanlar-goc-dalgaları-yerlesikler-ve-azınlık-bilinci-uzerine_2280.html (31 Mayıs 2023.)
- https://www.insamer.com/tr/birlesik-krallik-ve-musulmanlar_1671.html (31 Mayıs 2023.)
- <https://www.insamer.com/tr/ulke-profilı-ıngiltere/> (3 Haziran 2023.)
- <https://www.islamic-sharia.org/aboutus/> (4 Haziran 2023.)
- <https://www.shariahouncil.org/> (4 Haziran 2023.)
- <http://www.matribunal.com/history.php> (22 Mayıs 2023.)
- <https://www.theguardian.com/uk/2010/mar/14/non-muslims-sharia-law-uk> (4 Haziran 2023.)
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Diyubendi> (3 Haziran 2023.)
- Mehmet Erdoğan. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.
- Mustafa Ertürk, *Arabuluculuk Sözleşmesi* (Kırıkkale Üniversitesi: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8.
- Odorisio, Emanuele. "The Müslim Arbitration Trinubal (MAT)". *Comparative Law Review* 11/1 (2010).
- Oruç, Cemil. "İngiltere'de Okul Öncesi ve İlköğretim Okullarında Resmî Din Eğitimi: 'Müslüman Okulu' Örneği". *Talim Dergisi* 1/1 (2017), 55-87.
- Uğur Pektaş, "Hechter'in İç Sömürgecilik Kuramı ve Bangladeş'in Bağımsızlık Süreci: Çevre'nin Ulusal Kimlik İnşası", *The Turkish Yearbook of International Relations* 49 (2018), 152.
- Uddin, Muhammad Nezam. *BANGLADEŞ MEDENİ HUKUKUNUN GELİŞİMİ VE İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

- Ülker, İbrahim. “Türkiye’de Tahkimde İslam Hukuku Kuralları Uygulanabilir Mi?” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28/3 (2020), 1083-1110.
- Yargı, Mehmet Ali. “Nazariyyetü’l-kazâi’ş-şer’î hârice diyâri’l-İslâm te’sîlen ve tenzîlen (Tatbîkât alâ ba’zı ahkâmî’t-tefrîki’l-kazâî fî Britanya)”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020).
- Yıldırım, Mustafa. “Tahkîm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yılmaz Elif, “Uzlaşma Müessesinin Hukuki Niteliği ve Temel Vergilendirme İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8/1-2 (2009), 322.
- Yvonne, Prief. “*Muslim Legal Practice in the United Kingdom: the Muslim Arbitration Tribunal*”. *Legal Pluralism in Muslim Contexts*. Boston, 2019.
- Zülfiye Zeynep Bakır, “Birleşik Krallık ve Müslümanlar”, *İhh İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, (2018), 16.